

Zmluvy o poskytnutí finančnej služby – 1. časť: Spoločné východiská, základné inštitúty pre správu majetku a inštitút úročenia (v súvislostiach rímskeho a kánonického práva)¹

Čunderlík, J., Čunderlík Čerbová, V.*

ČUNDERLÍK, J., ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V.: Zmluvy o poskytnutí finančnej služby – 1. časť: Spoločné východiská, základné inštitúty pre správu majetku a inštitút úročenia (v súvislostiach rímskeho a kánonického práva). Právny obzor, 103,2020, č. 5, s. 387 – 401.

Financial services contracts – Part 1: Common features, basic institutes for asset management and the institute of interest (in the context of Roman and canon law). In the article, the authors deal with the basic features of contracts on the provision of financial services. The definition of these contracts can be found in the relevant financial market regulation. According to that, financial services contract means a contract between a customer and a financial institution under which the financial institution provides the customer with a financial service (in particular a current account agreement, an insurance contract, a credit agreement, a securities purchase contract, a portfolio management contract, a participant agreement, an employer agreement, an old-age pension scheme agreement). One of the parties to these contracts is always the supervised entity on financial market. The authors focus their attention on those contracts whose subject matter is the custody of assets. Particular attention is paid to the institute of interest, which is associated with loan (credit) and deposit agreements. The article points out the basic principles of the legal regulation of these two contracts for the provision of financial services in the historical context, particularly in Roman law. In this context, it should be noted that interest was perceived controversially, especially in the Middle Ages, and was subject to a ban by Catholic Church. Furthermore, the subject of the article is a historical interpretation of the content of the fiduciary relationship, which the authors consider to be key for the management of assets in the financial market. Thus, the classical fiducia did not represent the appreciation of the entrusted property, but the securing of the claim. In the second part of the paper, the subject of the analysis will be selected issues of regulation of some banking contracts and investment service contracts and the possibility of introducing negative interest rates on bank deposits.

Key words: financial services contract, asset management, interest

1. Zmluvy o poskytnutí finančnej služby ako zmluvy o opatrovaní a zhodnocovaní

Všeobecne a v zásade bez kontroverzií možno konštatovať, že predmetom zmlúv o poskytnutí finančnej služby je poskytovanie jednotlivých druhov finančných služieb

* Doc. JUDr. Lubomír Č u n d e r l í k, PhD., Katedra finančného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, JUDr. Veronika Č u n d e r l í k Č e r b o v á, PhD., Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave.

¹ Článok koncepčne vychádza zo všeobecnej časti vedeckej monografie, ktorú spracovali autori a ktorá vyšla ako výstup v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0440/17 a bola venovaná pamiatke JUDr. Štefana Hréku, PhD. Pozri ČUNDERLÍK, E. – ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V. – DAUDRIKH, Y. – HESEKOVÁ, S. – KATKOVČIN, M. – MAZÚR, J. Inovatívne a atypické modely správy majetku na finančnom trhu a súvisiace otázky. Praha : Leges, 2019, 183 s.

alebo ich kombinácií podnikateľským spôsobom oproti odplate, pričom sa zmluvy o poskytnutí finančných služieb uzatvárajú medzi rôznymi verejnoprávne regulovanými a dohliadanými finančnými inštitúciami (inštitucionalizovanými finančnými sprostredkovateľmi) a ich klientmi, ktorými môžu byť spotrebiteľia, ako aj nespotrebitelia, a to na abstraktnom mieste, ktorým je finančný trh.² Ich podstatou je podnikateľským spôsobom vykonávané investovanie (premena peňazí na kapitál), teda v rôznej právnej forme realizované obhospodarovanie majetkových hodnôt (ktorými sú finančné prostriedky a cenové papiere), ktoré sú obchodované na finančnom trhu najmä (avšak nie výlučne) s cieľom dosiahnutia zhodnotenia pre klienta.

V nadväznosti na to nie je predmetom nášho záujmu hospodárenie s majetkom v rôznych právnych formách obchodných spoločností a v družstve, prípadne formou tichého spoločenstva, t. j. priama účasť na podnikaní ako alternatíva k investovaniu na finančnom trhu (nejde o nepriame/sprostredkované investovanie).³ Podľa právneho stavu v Obchodnom zákonníku do 31. decembra 2001 (pred účinnosťou zákona č. 500/2001 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov) bolo možné teoreticky ako o alternatíve zhodnocovania a správy majetku na finančnom trhu uvažovať aj v intenciách spoločnosti s ručením obmedzeným, akciovej spoločnosti a družstva, pretože absentoval zákaz úročenia vkladov do spoločnosti/družstva. Zneužívanie tohto právneho stavu (spolu so zneužívaním inštitútu tichého spoločenstva) nebankovými finančnými pyramídami následne viedlo k zákazu úrokov z vkladov do týchto subjektov.

Otázkou zostáva, či by spoločným znakom pre všetky zmluvy o poskytnutí finančnej služby mala byť kategória zhodnocovania zvereného majetku. Hneď na začiatku je totiž potrebné zdôrazniť, že nie všetky finančné služby zahŕňajú správu majetku v zmysle jeho zhodnocovania, niektoré sú len súvisiacimi službami, prípadne sa obmedzujú len na poradenstvo k investovaniu.

Ekonomickú kategóriu kapitálového výnosu (zhodnotenie klientom zvereného majetku) autori Csach a Husár považujú za deliacu hranicu medzi pojmom správa (cudzieho) majetku a hospodárenie s (cudzím) majetkom. Kým *pri správe majetku má ísť o zachovanie jeho hodnoty, pri hospodárení s majetkom má ísť o zvýšenie jeho hodnoty (zveľadenie majetku)*. „Jedným dychom“ však títo autori konštatujú, že pod pojmom správa majetku možno nájsť rovnako označené inštitúty, avšak s rozdielnym obsahom, prípadne, že hospodárenie s majetkom nie je v právnej úprave ponímané ako odlišný

² Podľa § 4 písm. c) zákona č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa **zmluvou o poskytnutí finančnej služby** rozumie zmluva medzi klientom a finančnou inštitúciou, na základe ktorej finančná inštitúcia poskytuje klientovi finančnú službu, **najmä** zmluva o bežnom účte, poisťnica zmluva, zmluva o úvere, zmluva o kúpe cenných papierov, zmluva o riadení portfólia, účastnícka zmluva, zamestnávateľská zmluva a zmluva o starobnom dôchodkovom sporení.

³ V majetkovej účasti na podnikaní akciových spoločností však bežne rezonuje problém správy obchodnej spoločnosti (povinnosť lojality a súvisiace tzv. agency costs), ktoré vykazujú určité spoločné prvky so správou majetku na finančnom trhu. K tomu pozri napríklad PETROV, J. *Obecná zodpovednosť členů představenstva akciových společností v česko-americko-německém srovnání*. Brno : Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2007, 104 s.

inštitút od správy, a teda môže ísť o synonymické inštitúty.⁴ Podľa nášho názoru je v tomto ohľade terminológia finančnoprávnej a obchodnoprávnej regulácie zmluvných dispozícií o finančných produktoch nejednotná, pretože vymedzuje v zmluvných typoch také základné znaky, ktorých účelom je zhodnotenie (navýšenie) majetkovej podstaty, a popri tom jestvujú zmluvy, ktorých znaky vedú výlučne k uchovaniu majetkovej podstaty, pretože slúžia primárne na iný účel (napríklad uhradzovacia funkcia, bezpečná úschova).⁵ Rozdiely v terminológii používanej vo finančnom a obchodnom práve sa týkajú aj označenia samotných inštitútov: kým vo finančnom práve prevláda označenie ekonomickej funkcie (napríklad bankový účet, platobný účet), v obchodnom práve sa pomenúva príslušná zmluva (zmluva o bežnom účte alebo vkladovom účte). K určitému „formálnoprávne mu chaosu“ v tejto oblasti prispieva aj skutočnosť, že označenie niektorých jednoznačne „zhodnocovacích zmluvných typov“ v samotnom práve finančného trhu nie je vecne správne.⁶ Z dôvodu absencie určitého ekonomického znaku (možnosti spravovať a zhodnocovať majetok klienta, a teda možnosti vstupovať do dlžníckeho vzťahu) sa nezaraďujú medzi finančné inštitúcie, tzv. finanční poradcovia,⁷ ktorí pôsobia len ako agenti konajúci v svojom mene alebo v mene finančnej inštitúcie a na jej účet pri komunikácii a kontraktácii s klientom.⁸

⁴ K tomu pozri HUSÁR, J. – CSACH, K. *Národná správa za Slovenskú republiku*. In Trust a srovnateľné inštitúty v Evrope. Praha : Centrum právni komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 76.

⁵ Na pomedzí zhodnocovacích (vysoko špekulatívnych) inštitútov (tzv. *trading*) a zabezpečovacích inštitútov (s funkciou ochrany proti riziku) (tzv. *hedging*) sa nachádzajú derivátové kontrakty, ktoré vykazujú znaky kúpnej zmluvy. Pozri k tomu napríklad MARUCHNIČ, J. *Finančné deriváty ako nástroje finančného trhu*. Dizertačná práca. Bratislava : Katedra obchodného, finančného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2011. V citovanom diele sú dôkladne rozpracované právne riziká finančných derivátových vzťahov.

⁶ Napríklad zmluva o starobnom dôchodkovom sporení je z podstaty dôchodkového sporenia skôr komisi-onárskou zmluvou o investovaní s prvkami zmluvy o riadení portfólia, čomu zodpovedá aj náplň činnosti tzv. riadenia investícií ako činnosti vykonávanej dôchodkovými správcovskými spoločnosťami v rámci správy dôchodkových fondov.

⁷ Na tomto mieste považujeme za dôležité upozorniť na nesprávnosť používania tohto označenia v každodennej praxi, pretože v uvedenej skupine subjektov početne prevažujú (v desiatkach tisícov) finanční agenti nad („pravými“) finančnými poradcami, ktorých náplň činnosti spočíva vo finančnom poradenstve, nie dohadovaní uzatvárania zmlúv pre finančnú inštitúciu. Nemožnosť zhodnotiť majetok klienta finančným agentom spočíva jednak v povahe sprostredkovateľskej činnosti agentov, jednak v zákonomn om zákaze nadobudnutia dlžníckeho statusu voči klientovi (pozri § 12 ods. 2 a § 32 ods. 1 zákona č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov).

⁸ Podľa ustanovenia § 32 ods. 1 zákona č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov „*finančný agent nesmie v súvislosti s vykonávaním finančného sprostredkovania prijímať od neprofesionálneho klienta akékoľvek peňažné plnenie alebo nepeňažné plnenie.*“ Porovnaj aj ustanovenie § 4 písm. b) zákona č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý predstavuje katalóg finančných inštitúcií regulovaných v rámci právnej úpravy finančného trhu, § 2 písm. b) zákona č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý vymedzuje finančnú službu prostredníctvom jej poskytovateľa, hoci z tohto ustanovenia nie je jednoznačné, že finanční agenti nie sú finančnou inštitúciou (keďže sami môžu poskytovať v obmedzenom rozsahu niektoré finančné služby v sektore kapitálového trhu), ale napríklad aj ustanovenie § 1 ods. 3 písm. c) časť vety za bodkočiarkou zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov („... alebo osoba

Sme si vedomí, že na finančnom trhu možno identifikovať široké spektrum (staro) nových právnych foriem obhospodarovania majetkových hodnôt klientov na konkrétnom zmluvnom základe, ktoré predstavujú so súvisiacimi verejnoprávne regulovanými a dohliadanými činnosťami určitý pomenovaný (zaužívaný) model inštitucionalizovanej správy klientskeho majetku na finančnom trhu (starobné sporenie v dôchodkových a doplnkových dôchodkových fondoch, investovanie v podielových/špeciálnych fondoch kolektívneho investovania, riadenie portfólia alebo držiteľská správa ako druhy investičných služieb). Okrem nich môžeme v recentnom období indikovať aj inovatívne a atypické modely správy majetku alebo modely s cudzím (zahraničným) prvkom, ktoré sú na pomedzí neregulovaného podnikania a verejnoprávne dohliadaných činností, napríklad crowdfunding (skupinové financovanie) a jeho jednotlivé druhy (crowdinvesting, crowd-lending, donačný crowdfunding), investičný trust,⁹ zverenecký fond (z českého označenia „svěřenský fond“; preklad autorov).

2. Základné (východiskové) inštitúty pre správu a investovanie majetku

Pôvod súčasných zmluvných modelov správy na finančnom trhu je potrebné hľadať v tradičných inštitútoch správy majetku, ktoré svojou podstatou nie sú výrazne odlišné od svojich „derivovaných“ náprotivkov na finančnom trhu. Štandardnými (tradičnými) modelmi správy majetku chápeme tie, ktoré sa bežne v praxi využívali a využívajú a existuje u nich určitá kontinuita existencie v našom právnom poriadku a v systéme finančného trhu vo všeobecnosti (napriek odchylnému právnemu vývoju v rokoch po druhej svetovej vojne do roku 1989). Odlišnosťou je, že pri výkone správy nad majetkom sa na finančnom trhu vyžaduje odborná spôsobilosť (teoretické znalosti, resp. dosiahnuté vzdelanie a praktické skúsenosti) obvykle v kombinácii s dôveryhodnosťou (vrátane bezúhonnosti) na finančnom trhu, teda nielen výkon činnosti s vynaložením odbornej starostlivosti. Požiadavka odbornej spôsobilosti by mala byť zakotvená aj u všetkých inovatívnych modeloch správy majetku, o to viac, že konečným užívateľom takejto služby je spotrebiteľ, ktorému inovatívna schéma správy majetku nemusí byť zrozumiteľná.

Niektorí autori sa pokúsili vymenovať modely správy cudzieho majetku v slovenskom právnom poriadku. Tento výpočet nie je úplný, hoci je pomerne široký.¹⁰

Základný (východiskový) inštitút pre správu cudzieho majetku vo všeobecnosti možno identifikovať najmä v právnej úprave **prikaznej zmluvy** (*mandatum*) (§ 724 a nasl. Občianskeho zákonníka), prípadne **mandátnej zmluvy** (§ 566 a nasl. Obchodného zá-

konajúca v mene alebo na účet dohliadaného subjektu“), ktoré rozlišuje dohliadaný subjekt (finančnú inštitúciu) od viazaných a podriadených finančných agentov, resp. aj od viazaných investičných agentov (podriadení agenti konajú pre samostatného finančného agenta, ktorý je dohliadaným subjektom).

⁹ Trust je v anglosaských krajinách prevládajúcou formou kolektívnej investičnej schémy. Pozri KULMS, R. *Institutu trustu v moderním finančnictví*. In *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha : Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 198

¹⁰ Pozri napríklad HUSÁR, J. – CSACH, K. *Národní správa za Slovenskou republiku*. In *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha : Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 71 a nasl.

konníka). Hoci príkazná zmluva má u nás svoju tradíciu v právnohistorickom kontexte (uhorskom súkromnom práve), hľadalo sa na ňu pod zorným uhlom plnej moci. Zmluva o splnomocnení spočívala v tom, že jedna strana (splnomocňujúci) priznávala druhej strane (splnomocnený, *procurator*) právomoc konať v jej veciach, v jej mene a s plnou právomocou. Povereník bol povinný konať verne a so starostlivosťou starostlivého hospodára a ručil za všetku škodu spôsobenú porušením tejto zodpovednosti.¹¹ Uvedený inštitút zrejme bude slúžiť ako inšpirácia aj pre právnu úpravu *de lege ferenda*, pretože v návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka (konkrétne v navrhovanom § 1219 s nadpisom Správa majetku) sa navrhuje **ako predmet príkazu zakotviť správu cudzieho majetku**, pričom podľa navrhovaného znenia sa anticipujú **ako predmet správy aj zverené peňažné prostriedky**, a príkazník s nimi bude povinný nakladať obozretne a majetok príkazcu spravovať oddelene od svojho majetku.¹² Návrh textu osobitnej časti dôvodovej správy k navrhovanému § 1 219 je pomerne stručný. Nemožno vylúčiť, že takto formulovaná príkazná zmluva s cieľom správy finančného majetku môže viesť k hľadaniu inovatívnych a nepomenovaných spôsobov investovania peňažných prostriedkov mimo existujúcej finančno-právnej regulácie podnikania so zverenými prostriedkami (napríklad ako alternatíva k bankovým vkladom). Uvedené navodzujú aj slovné spojenie *obozretné nakladanie s majetkom*. V navrhovanom znení možno súčasne identifikovať snahu o vytvorenie predpokladov pre vytvorenie analogických inštitútov ako investičný trust (prípadne zverenecký fond), uvedomujúc si pritom vecno-právny charakter trustu na rozdiel od záväzkovoprávneho charakteru príkazu na správu majetku. Napriek tomu, že sa stretávame s názorom, že fiduciárne inštitúty v slovenskom práve nie sú nevyhnutné,¹³ považujeme spomenutú rekodifikačnú iniciatívu za zaujímavú najmä z hľadiska jej nekomerčného využitia.

Ďalším východiskovým inštitútom pre investovanie na finančnom trhu, ktorý môže viesť k zhodnoteniu majetku, hoci nepredstavuje správu cudzieho majetku, je (**popri úvere**) **pôžička** (*mutuum*) (§ 657 a 658 Občianskeho zákonníka). Máme pritom na mysli pôžičku peňažnú. Predmetom pôžičky sú zastupiteľné predmety, ktorých zverenie druhej strane prináša zhodnotenie, a teda by mohlo byť považované aj za určitý spôsob výkonu správy, však na rozdiel od cudzej správy tu dochádza k prevodu vlastníckeho práva na druhú zmluvnú stranu, ktorá s jej predmetom nakladá podľa svojho uváženia bez ustanovenej povinnosti dbať o požičaný predmet. Pôžička bola od počiatku kontraktom slúžiacim na preukázanie priateľskej, susedskej alebo príbuzenskej úsluhy a bola typicky bezodplatnou zmluvou, ale časom sa za poskytnutý kapitál brala odplata (lichva), hoci formálne cirkvou zakázaná.¹⁴ Zakázané bolo požadovať aj úroky z úrokov (anato-cizmus), ale dovolené bolo ich kapitalizovanie a z nového kapitálu bolo dovolené žiadať

¹¹ LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2002, s. 495-496.

¹² Pozri čl. I, § 1219 ods. 3 návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>.

¹³ JANČO, M. *Trust, fiducia a slovenské právo* (časť II). In Právny obzor, roč. 95, č. 2, 2012, s. 148.

¹⁴ LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2002, s. 483.

úroky.¹⁵ V návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka sa **anatocizmus anticipuje v zmluve o úvere** (navrhovaný § 1115 ods. 1), čo by mohlo viesť k zatraktívneniu tohto inštitútu pri zhodnocovaní peňažných prostriedkov v činnosti nebankových subjektov alebo potenciálnych finančných pyramíd. Vo väzbe na to by bolo vhodné jeho aplikáciu už explicitne vylúčiť na spotrebiteľské právne vzťahy, prípadne vytvoriť aj verejnoprávnu nadstavbu (v podobe zákazu) pre úverové podnikanie komerčných bánk.

Tradičným inštitútom je aj **zmluva o bankovom uložení veci** (§ 700 a nasl. Obchodného zákonníka). Medzi jej podstatné náležitosti patrí povinnosť banky zverenú (prevzatú) veci (s výnimkou cenných papierov) uložiť a spravovať za odplatu, avšak bez ich ďalšieho zhodnotenia. Návrh rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka príslušnú bankovú zmluvu formálne pomenúva ako (resp. premenúva) *banková úschova* (pri paralelnom ponechaní nezmenenej osobitnej právnej úpravy zmluvy o uložení cenných papierov v § 42 zákona o cenných papieroch), čo považujeme vzhľadom na jej širší obsah (úschova a súčasne správa vecí) za máťuce.¹⁶ V návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka sa nerieši ani vzťah bankovej úschovy k navrhovanej právnej úprave príkaznej zmluvy v prípade, ak je predmetom príkazu správa cudzieho majetku v zmysle navrhovaného znenia § 1 219 novely.

Napriek tomu, že uloženie veci na rozdiel od pôžičky neprináša zhodnotenie a pôžička na druhej strane nie je správou cudzej veci, ich determinácia pre vývoj bankových vkladov bola rozhodujúca. **Prevod vlastníctva k zvereným peňažným prostriedkom na právnom základe pôžičky (úveru) umožnil úverové obchody komerčných bánk s návratnými zdrojmi získanými od verejnosti. V historickom vývoji sa pravidlá peňažných depozitov (vkladov) postupne porušovali a zamieňali sa s pôžičkou**, a to z dôvodu možnosti ich ďalšieho používania bankovými domami, pričom išlo o dôsledok kánonického zákazu úrokov. Peňažná depozitná zmluva (*depositum irregulare*) pritom tradične vykazovala podstatné odlišnosti od peňažnej pôžičky (*mutuum*).¹⁷ Pôžičkou sa prevádza vlastníctvo požičaných vecí, čiže vec sa prevádza na účely spotreby a vypožičavateľ je povinný vrátiť vec v rovnakom množstve a kvalite ako pôvodne prijal. Tento kontrakt vždy sprevádzal prevod dostupnosti veci. Iným druhom kontraktu bol depozitný kontrakt, v rámci ktorého neprichádza k prevodu dostupnosti veci. Týmto kontraktom deponent zveruje depozitárovi hnutelnú vec, ktorú je depozitár povinný náležite uchovávať a chrániť a kedykoľvek na požiadanie deponenta vrátiť. Jeho základným účelom je

¹⁵ Tamtiež, s. 485.

¹⁶ Pozri čl. I, § 1336 návrhu zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>.

¹⁷ *Depositum irregulare* je charakteristické týmito znakmi: 1. trvalou dostupnosťou prostriedkov v prospech deponenta, 2. prostriedky nie sú zamenené za budúce prostriedky, 3. nejestvuje úrok. Pri *pôžičke* 1. je dostupnosť prevedená veriteľom na dlžníka, 2. prostriedky sú zamenené za budúce prostriedky, 3. existuje úrok. K tomu a k vzájomným právnym rozdielom MIČÁTEK, V. – LENHARTOVÁ, K. *Právna povaha bankových vkladov v kontexte spoločenského vývoja*. In Právny obzor, roč. 99, č. 1, 2016, s. 29-38.

úschova vecí a starostlivosť o ňu so zachovaním jej plnej dostupnosti v prospech deponenta. Pritom je dôležité odlišovať depozitum špecifických vecí a zastupiteľných vecí (*depositum irregulare*), v druhom prípade sa veci nenávratne zmiešajú. V rímskom práve sa obidva kontrakty odlišovali úmyslom uzavretia kontraktu. Účelom *mutuum* bola pôžička uzatváraná na uspokojenie potrieb dlžníka, peňažné *depositum irregulare* sa uzatváralo s úmyslom uschovávať peniaze a vznikalo v záujme deponenta, nie na účely uspokojenia peňažných potrieb deponenta. Ak uschovávateľ ďalej nakladal s vecami, dopúšťal sa civilného deliktu krádeže úžitku.¹⁸

3. Úroky – rímskoprávny a kánonickoprávny pohľad

S prijímaním vkladu a poskytovaním úveru je spojený úrok. Vo finančníctve sa ním chápe suma peňazí (cena) uhrádzaná za využívanie iných peňazí, pričom sú v ňom zahrnuté viaceré komponenty (inflácia, zdaňovanie, faktor likvidity a očakávaný výnos kapitálového statku).¹⁹ Jeho využívanie je dôležité pre podnikanie komerčných bánk, u ktorých predstavuje zložku trhového rizika. V historickom vývoji sa nazeranie na úrok menilo v závislosti od prevládajúcich názorov a potrieb v spoločnosti.

Rozvoj bankovníctva v Európe v ranom stredoveku sťažilo kresťanstvo, keďže zákaz úžery a úroku bol etickým imperatívom viery. Všeobecný zákaz však neplatil vždy. Na základe uznesenia nikajského koncilu v roku 325 nemohli žiadať úrok pôvodne len duchovní. Rozšírenie zákazu na všetkých kresťanov bolo ustanovené až neskôr (na Synode v Clichy okolo roku 626 a na základe uznania svetskou mocou v Aachene v r. 787-789). Zákaz úroku nebol ani v kontexte dobového myslenia vyargumentovateľný nesporným spôsobom. V stredoveku úžera nebola trestným činom, ale smrteľným hriechom.²⁰

Problematiku zákazu vymáhania úrokov možno v **Starom zákone** sledovať na viacerých miestach, pričom obsahovo je táto téma totožná. V Mojžišových knihách²¹ zákaz úrokov prízvukuje kniha Exodus,²² kniha Levitikus²³ a kniha Deuteronomium.²⁴ Hlavnou

¹⁸ Tamtiež.

¹⁹ Bližšie k ďalším komponentom pozri HORBULÁK, Z. *Finančné dejiny Európy – história peňažníctva, bankovníctva a zdanenia*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015, s. 133 (Ekonomovia rozlišujú nominálny úrok, ktorý je dohodnutý medzi zmluvnými stranami, a reálny úrok, ktorý sa určuje odpočítaním miery inflácie.).

²⁰ Tamtiež, s. 143-146.

²¹ Nazývané aj Pentateuch (Päť kníh Mojžišových), ktoré sú prvým veľkým celkom Starej zmluvy. Tiež sa označuje ako Tóra, čo znamená zákon. Sú v nich opísané a spečatené najstaršie zmluvy Boha s jeho vyvoleným ľudom.

²² Ex 22,24: Ak požičiavaš peniaze niekomu z môjho ľudu, chudobnému, ktorý býva u teba, nebudeš sa správať k nemu ako veriteľ, nebudeš mu ukladať úroky. Sväté Písmo. Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 150.

²³ Lv 25,35-37: Ak tvoj brat, ktorý býva s tebou, upadne do biedy a nebude vladať plniť svoje povinnosti voči tebe, pomôžeš mu ako cudzincovi alebo hosťov a bude žiť s tebou. Neber mu úroky ani príplatky, ale boj sa svojho Boha, aby tvoj brat mohol žiť pri tebe. Nebudeš mu dávať peniaze kvôli zisku, ani stravu, aby si z toho mal zisk. Tamtiež, s. 223.

²⁴ Dt 23, 20-21: Nebudeš požičiavať na úrok svojmu bratovi, či už ide o pôžičku peňazí alebo potravín alebo čohokoľvek, čo sa požičiava na úrok. Cudzincovi môžeš požičiavať na úrok, ale svojmu bratovi požičiáš bez úroku, aby ťa Jahve, tvoj Boh, požehnával pri každej práci v krajine, do ktorej vojdeš, aby si ju zaujal. Tamtiež, s. 328.

myšlienkou zákazu poberania úrokov bolo, že nikto nemal žiadnym spôsobom zarábať na nešťastí iného, práve naopak, ten kto potreboval pomoc, mal ju dostať.²⁵

Mojžišove knihy rozlišujú **personálne hľadisko**, pričom zákaz vymáhania úrokov sa vzťahoval len na prípady, ak bol dlžníkom príslušník rodiny, mesta či štátu. V prípade poskytovania pôžičky cudzincovi bolo vymáhanie úroku dovolené. Uvedené sa odôvodňovalo skutočnosťou, že cudzí obchodníci prichádzali do Izraela, aby zarobili, a preto mali platiť úroky.²⁶ Zároveň možno z predmetných textov odvodiť snahu rozlišovať účel poskytnutej pôžičky. V prípade pôžičky, ktorej účelom bolo zaobstaráť prostriedky na prežitie blízkeho, bolo požadovanie úrokov absolútne zakázané. Ak však mal byť predmet pôžičky použitý na obchodné záležitosti s cudzím prvkom, úroky možno chápať ako esenciálnu súčasť obchodnoprávných vzťahov. Prezentovaný názor podporuje aj fakt, že väčšina náboženských systémov starovekého Blízkeho východu vrátane sekulárnych zákonodarstiev z nich vychádzajúcich ukladanie úrokov nezakazovala.²⁷

Kontinuálne na zákaz úrokov v Mojžišových knihách nadväzujú aj ďalšie zmienky o zákaze úrokov v Starom zákone, a to v knihe Žalmov,²⁸ v knihe Príslovií²⁹ a v knihe proroka Ezechiela,³⁰ pričom požadovanie úrokov sa prirovnáva k najťažším zločinom.

V Novom zákone Ježiš nadväzuje na Starý zákon, pričom ešte viac zdôrazňuje milosrdenstvo vo vzťahu k biednym, avšak zaujímavými sa javí vtedajšia prax, ktorú Ježiš prezentuje v podobenstve³¹ o minách či talentoch.³² Evanjelista Lukáš v kapitole 19, verš 23 uvádza: „*Prečo si teda nedal moju minu peňazomencom a ja by som si ju bol pri návrate vybral aj s úrokmi?*“³³ Peňažníci sedeli za malými stolmi, kde za poplatok rozmieňali peniaze. Za vklad pripisovali úroky.³⁴ Možno vyhodnotiť, že vtedajšia obchodná prax poznala určitú formu vkladu, na základe ktorého bolo možné vyplatiť úrok. Z textácie možno zároveň odvodiť, že mohlo ísť o kreditnú operáciu, ktorej účelom bolo zhodnotenie vloženého kapitálu.

²⁵ *Študijná Biblia. Biblický text, krížové odkazy, konkordancia.* Slovenský ekumenický preklad. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2016, s. 194.

²⁶ Tamtiež, s. 289.

²⁷ VLADÁR, V. *Vymáhanie kánonickoprávneho zákazu úrokov v stredoveku a ranom novoveku.* In *Studia theologica*, roč. 21, č. 2, 2019, s. 44.

²⁸ Ž 15,5: Kto nepožičiava peniaze na úžeru a proti nevinnému sa nedá podplatiť. Ten, kto si takto počína, bude vždy pevne stáť. *Sväté Písmo.* Trnava: Dobrá kniha, 2016, s. 1 021-1 022.

²⁹ Prísl 28,8: Kto úžernými úrokmi zväčšuje svoj majetok, zhromažďuje pre toho, čo ním obšťastní chudobných. Tamtiež, s. 1 239.

³⁰ Ez 18,8: Nepožičiava na úžeru, úroky neberie. Ez: 18,13 požičiava na úžeru a berie úroky, taký človek nebude žiť. Pretože popáchal všetky tieto hrozné zločiny, zomrie, sám poniesie vinu za svoju smrť. Tamtiež, s. 1 747-1 748.

³¹ Ježiš hovoril v podobenstvách pre duchovnú nechápavosť ľudí.

³² Napriek značným rozdielom, ktoré oddeľujú podobenstvo o minách od podobenstva o talentoch (Mt 25,14-30), väčšina exegetov ich považuje za totožné. Každý evanjelista (Lukáš zmieňuje miny a Matúš talenty, pričom mina je šesťdesiatina talentu) si voľne prispôbil a rozvil základnú tému. (Mina a talent boli jednotky hmotnosti v starovekom Blízkom východe, používané najmä v Babilónii, poznámka autorov.)

³³ *Sväté Písmo.* Trnava : Dobrá kniha, 2016, s. 2 118. Rovnako Mt 25, 27: Mal si teda moje peniaze dať peňazomencom a ja by som si bol pri návrate vybral, čo je moje, aj s úrokmi. Tamtiež, s. 2 031.

³⁴ *Študijná Biblia. Biblický text, krížové odkazy, konkordancia.* Slovenský ekumenický preklad. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2016, s. 1 628.

Rímske právo upravovalo problematiku úrokov (*usure*) ako vedľajšiu obligáciu, ktorá mala akcesorickú povahu vo vzťahu k hlavnému záväzku. V rôznych etapách vývoja Rímskej ríše boli úroky upravované odlišne. Úroky bolo možné dojednať buď dohodou, alebo vznikali *ex lege*. Dovoľená výška úrokov bola premenlivá, niekedy zákon zakazoval úroky celkovo (*lex Genucia* z roku 342 pred Kr.), od konca republiky po celú dobu cisárstva bolo poberanie úrokov povolené. Justiniánske právo pre niektoré pohľadávky pripúšťalo zvýšenú úrokovú sadzbu, napríklad 8 % pri pohľadávkach obchodníkov a 12 % pri námornom poistení.³⁵

Rímskoprávna pôžička (*mutuum*) ako pomenovaný kontrakt bola reálna a bezodplatná zmluva. Zo samotnej pôžičky nevyplýval nárok na úroky (*usuae*). Prípadný nárok veriteľa na úroky musel byť medzi stranami dohovorený osobitnou formálnou zmluvou (*stipulatio usurarum*) alebo nováciou, v ktorej sa požičaný kapitál zväčšil o úroky (*stipulatio sortis et usurarum*).³⁶

Pre prax Katolíckej cirkvi je charakteristický zásadný zákaz požadovania úrokov, pričom cirkevná prax v problematike úrokov a úžery sa zmiernila encyklikou Benedikta XIV. *Vix pervenit* z roku 1745. Dôvody, pre ktoré cirkev pripúšťala úroky, boli: a) škoda alebo náklady, ktoré pri pôžičke vznikli, b) ušlý zisk, c) zmluvná pokuta z dôvodu zavineného prieťahu splátky a d) náhrada nákladov, ktoré v súvislosti s pôžičkou vznikli. Cirkev zároveň pripúšťala úroky v prípade, že predmetom zmluvy boli tzv. plodné veci. Za plodné považovala veci, ktoré bez ujmy na svojej podstate vydávajú plody. Za plodné veci preto považovala veci pochádzajúce z prírody a ľudskej práce.³⁷ Z teórie o plodnosti vecí, pričom táto vlastnosť vecí odôvodňuje poberanie úrokov, cirkev dospela k záveru, že peniaze síce vo svojej podstate plodné nie sú, ale možno hovoriť o ich sprostredkovaní plodnosti. Sprostredkovaná plodnosť pochádza zo a) skutku (peniaze sú príčinou a nevyhnutnou podmienkou výroby) a b) potencie peňazí, a to virtuálne za peniaze zaobstaráť veci a služby. Túto teóriu si cirkev osvojila na základe spoločenských zmien a pod vplyvom ekonomických teórií kapitalizmu.³⁸

I keď pojem *usura* zostával súčasťou svedných manuálov, synodálnych zbierok aj právnických príručiek do začiatku 20. storočia, už v 19. storočí boli úroky pripustené dokonca i pri cirkevnom majetku, hoci v tejto veci nebol promulgovaný žiadny doktrinálny dekrét. K požičiavaniu na úrok pristúpil v zmysle relatívneho zákazu kán. 1 543 Kóde-xu kánonického práva z roku 1917, ktorý pripustil úroky len v miere primeranej. K praktickému vynucovaniu tejto normy na cirkevnom súde nemohlo byť ani reči, a preto bola

³⁵ Porovnaj KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 222-223.

³⁶ Bližšie pozri REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*. 3. doplnené vydanie. Bratislava-Trnava : Iura Edition, 2003, s. 356-357.

³⁷ Ak je predmetom zmluvy napríklad odplatné užívanie plodonosnej veci (príroda – rastliny, zvieratá a pod.) z hľadiska kontraktov podľa rímskeho práva, ide o nájom veci a v prípade potreby pracovného výkonu (ľudská práca) by z hľadiska kontraktov podľa rímskeho práva išlo o pracovnú zmluvu, ktoré sú obe zo svojej povahy odplatnými právnymi úkonmi, a teda je logické, že generujú zisk. Preto cirkevné označenie, že v týchto prípadoch sú povolené úroky, nie je po právnoterminologickej stránke správne.

³⁸ Bližšie k tejto problematike pozri PAZDERKA, J. *Cirkev a lichva*. In *Časopis katolíckeho duchovenstva*, roč. 1884, č. 9, s. 537-552.

táto norma rekodifikačnou komisiou vynechaná v súčasne platných kódexoch: v Kódexe kánonického práva z roku 1983 a v Kódexe kánonov východných cirkví z roku 1990.³⁹

4. Fiduciárny vzťah ako predpoklad zmluvných dispozícií s majetkovými hodnotami na finančnom trhu

Väčšina z existujúcich modelov nakladania s klientskym majetkom pramení v rímskom súkromnom práve (najmä obligačnom práve), v ktorom bolo zverenie finančných prostriedkov bežné a zakladalo sa na dôvere (tzv. fiducii). Podľa Latinsko-slovenského slovníka sa fiduciou v latinčine rozumie *1. dôvera v niečo, spoliehanie sa na niečo, 2. sebadôvera, sebadovedomie, smelosť, odvaha, 3. zverenie, odovzдание, záloha, 4. istota, záruka, zábezpeka*.⁴⁰ Od toho je potrebné odvodiť fiduciárnu vlastnosť (fiduciarius). Fiduciarius je potrebné preložiť ako zverený, odovzdaný (na dočasné opatrovanie, do dočasnej opatery).⁴¹ Fiducia ako obligačný inštitút rímskeho práva (tzv. *verná ruka*)⁴² pritom plnila funkciu vecnej záruky obligačných vzťahov, ktorá neskôr pripadla záložnému právu. Fiducia sa chápala ako fiduciárny prevod vlastníckeho práva dohodnutý s veriteľom a uskutočnený v jeho prospech (*fiducia cum creditore contracta pignoris iure*). Fiducia teda bola pôvodne vývojovým predchodcom záložného práva a svojím primitívnym formalizmom vychádzala z jednoduchej agrárnej ekonomiky pôvodnej rímskej spoločnosti.⁴³ Ako prevod vlastníckeho práva poskytovala veriteľovi záruku v najvyššej možnej miere, pretože získal vlastníctvo k veci, ktorá mu mala zaistiť splnenie pohľadávky, i keď tento prevod nebol zamýšľaný ako trvalý a konečný. Veriteľ vystupoval ako akýsi dôverník toho, kto záruku fidúciou zriaďoval (dlžník), preto býval veriteľ v tomto vzťahu označovaný ako fiduciár. Veriteľ sa zaväzoval, že prevedie vec naspäť na pôvodného vlastníka, ak bude pohľadávka splnená. Postavenie fiduciára preto nemožno stotožňovať s postavením skutočného vlastníka a fiducia sa tak zvykne označovať ako „prevod vlastníckeho práva k verejnej ruke“.⁴⁴ **Klasická fiducia teda nepredstavovala zhodnocovanie zvereného majetku, ale zabezpečenie pohľadávky.** Možno sa stotožniť s názorom, že u nás sa fiducia spomína zásadne len v súvislosti so zabezpečovacím prevodom práva, pričom jej význam a praktické využitie sú ale v skutočnosti omnoho širšie – podstatou je zverenie majetkovej podstaty určenej osobe za účelom využívania tejto majetkovej podstaty na istý cieľ.⁴⁵ Akousi

³⁹ Porovnaj VLADÁR, V. *Výmáhanie kánonickoprávneho zákazu úrokov v stredoveku a ranom novoveku*. In *Studia theologica*, roč. 21, č. 2, 2019, s. 73

⁴⁰ ŠPAŇÁR, J. *Latinsko-slovenský slovník/Dictionarium Latino-Slovacum*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969, s. 254.

⁴¹ Tamtiež.

⁴² KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 213.

⁴³ Tamtiež s. 203; medzi záložným právom a zabezpečovacím prevodom práva je viacero významných rozdielov. Pozri VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. 3. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2010, s. 733 a nasl.

⁴⁴ KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 1995, s. 204.

⁴⁵ GÁBRÍŠ, T. *Rímskoprávna fiducia a anglosaský trust*. In *Právo a obchodovanie. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov*. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 71.

obdobou fiducie by mohla byť komisionárska zmluva, tá sa však týka len uzatvárania príslušných dohodnutých obchodov.⁴⁶

Zmluvy o správe a zhodnocovaní majú určité konotácie aj s ďalšími rímskoprávnymi inštitútmi, napríklad týkajúcimi sa správy majetku poručníkom a opatrovníkom.⁴⁷ Obdobne možno prvky správy majetku nájsť v uhorskom rodinnom práve, konkrétne v rodinnom zverenectve (*fideicomissum, maioratus*). Rodinné zverenectvo tu tvoril majetok venovaný udržaniu lesku rodiny, a preto v dôsledku súkromnoprávneho ustanovenia naviďy alebo na určitý čas nescudziteľný a nezaťažiteľný, prechádzajúci podľa určitého poriadku na jediného člena rodiny.⁴⁸

Podstata fiduciárnych inštitútov v modernom ponímaní spočíva v tom, že zriaďovateľ takého inštitútu, ktorý sa označuje ako fiduciant, zverí svoj majetok správcovi, ktorý sa označuje ako fiduciár a na ktorého spravidla prevedie aj vlastnícke právo k tomuto majetku, aby ho spravoval v prospech tretej osoby, ktorá sa označuje ako beneficiant (oprávnený), alebo na dosiahnutie stanoveného cieľa.⁴⁹

Napriek určitým obsahovým odchylnostiam v recepcii rímskeho práva do súčasného civilného práva a so značným časovým odstupom slovné označenie „fiduciárny“ pretrvalo, avšak najmä v anglosaskom právnom systéme, kde je produktom anglického práva equity, popisujúcim povinnosti osoby, ktorej bola s dôverou zverená správa cudzích záležitostí podľa jej voľného uváženia. Fiduciár je v tomto ponímaní osoba, ktorá súhlasila, že bude konať v cudzom záujme, pričom je pre jeho konanie typická lojalita, t. j. koná bez vlastného záujmu a v dobrej viere. Využívanie označenia „fiduciárny“ sa vyskytuje v našom právnom prostredí najmä v problematike ustanovených povinností členov štatutárnych orgánov obchodných spoločností, ktorí sú vo fiduciárnom vzťahu k obchodnej spoločnosti vzhľadom k majetku obchodnej spoločnosti, ktorý majú pod kontrolou a s ktorým nakladajú.⁵⁰ Tomuto vzťahu, resp. povinnosti (fiduciary duty) zodpovedá v našej korporátnej právnej úprave povinnosť lojality.⁵¹ Vlastný inštitút fiducie je obsahovo porovnateľný s anglosaským trustom.⁵² Existujú jeho viaceré definície (definícia lorda Cokea, sira A. Underhilla, ako aj legálna definícia podľa Haagskeho dohovoru o práve aplikovateľnom na trusty a ich identifikácii).⁵³ Podstatou trustu je správa majet-

⁴⁶ Tamtiež, s. 76.

⁴⁷ K tomu pozri ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V. – ČUNDERLÍK, E. *Inovatívne modely správy majetku v kontexte vybraných rímskoprávných inštitútov*. In *Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2017, s. 78-86.

⁴⁸ LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2002, s. 339.

⁴⁹ JANČO, M. *Trust, fiducia a slovenské právo (časť I)*. In *Právny obzor*, roč. 95, č. 1, 2012, s. 44.

⁵⁰ NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. *Zákaz konfliktu zájmu jako jádro fiduciární povinnosti loajality*. In *Obchodněprávní revue*, roč. 8, č. 6, 2016, s. 182.

⁵¹ DURAČINSKÁ, J. *Povinnost lojality člena statutárního orgánu verus jeho povinnost řídit' sa pokynmi*. In HURYCHOVÁ, K. – BORSÍK, D. (eds.) *Corporate governance (kolektivní monografie)*. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 138.

⁵² GÁBRIŠ, T. *Rímskoprávna fiducia a anglosaský trust*. In *Právo a obchodovanie*. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 71.

⁵³ K ich vymedzeniu pozri bližšie OAKLEY, A. J. *Parker and Mellows: The Modern Law of Trusts*. 6th Edition. London : Sweet&Maxwell, 1994, s. 7-9.

ku zvereného jednej osobe (trustee) zo strany inej osoby (settlor) v prospech tretej osoby (beneficiary).⁵⁴

Vzhľadom na prísne oddelenie vecných práv od záväzkových práv sa trust v pravom zmysle slova v kontinentálnom práve nevytvoril, hoci prvky trustového práva boli a sú prítomné aj v právnych poriadkoch založených na rímskom práve.⁵⁵ V súčasnom slovenskom právnom poriadku nachádzame množstvo právnych inštitútov, ktoré plnia niektoré z funkcií trustu, resp. fiducie, nenájde sa však taký, ktorý by plnohodnotne nahradil tento inštitút.⁵⁶ V zásade možno konštatovať, že fiduciár na finančnom trhu je limitovaný vždy na kvalifikovanú osobu – finančnú inštitúciu, ktorou sú napríklad obchodník s cennými papiermi, banka, správcovská spoločnosť, dôchodková správcovská spoločnosť, doplnková dôchodková spoločnosť. Toto obmedzenie je plne v súlade s požiadavkou profesionálneho výkonu činnosti správy majetku na finančnom trhu (s vynaložením odbornej starostlivosti), ktorá sa prejavuje aj v iných stránkach fungovania finančnej inštitúcie (napríklad v požiadavke odbornej spôsobilosti kladenej na členov orgánov týchto spoločností, resp. na orgán ako celok alebo na vybraných výkonných zamestnancov).

Fiduciárne inštitúty na kapitálovom trhu

Komerčné funkcie fiduciárnych inštitútov v slovenskom práve plnia popri obchodných korporáciách najmä **podielové fondy v kolektívnom investovaní** (riadenie investícií, ktoré sa v praxi označuje ako asset management) a dôchodkové fondy v starobnom dôchodkovom sporení a doplnkové dôchodkové fondy v doplnkovom dôchodkovom sporení, a to ako formy **kolektívnej správy cudzích aktív**. Základným **princípom kolektívneho investovania** je, že združené prostriedky majú väčšiu váhu a investori tak môžu dosahovať vyššiu efektivitu investície a výnos. Spojenie prostriedkov umožňuje využívať vedomosti a služby profesionálnych špecialistov, ktorí sa starajú o peniaze vkladateľa (podielníka) a umiestňujú ich tam, kde sú najvýhodnejšie podmienky. Hlavnou ekonomickou myšlienkou je rozloženie (diverzifikácia) rizika a jeho eliminácia na prijateľnú úroveň, čo však neznamená jeho úplné odstránenie,⁵⁷ pretože výnos na rozdiel od bankového vkladu nie je garantovaný.

Z hľadiska komerčne založenej **individuálnej správy cudzích aktív** fiduciárne inštitúty predstavujú rôzne formy správy, respektíve opatrovania cenných papierov (custody/custodianship). Fiduciárna správa cenných papierov (custody) patrí s spolu s nominee účtami medzi základné inštitúty kapitálového trhu. Nominee účtami sa chápu majetkové účty cenných papierov, na ktorých sú evidované cenné papiere, ktoré ich vlastníci držia v prospech inej osoby. U nominee účtov sa rozlišuje medzi právnym vlastníctvom (legal

⁵⁴ GLÉZL, A. *Princípy anglosaského trustu a ich uplatnenie v insolvenčnom práve – rozdiely a podobnosti kontinentálneho a anglosaského právneho systému*. In Právo a obchodovanie. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008, s. 88.

⁵⁵ Podľa JANČO, M. *Trust, fiducia a slovenské právo (časť I)*. In Právny obzor, roč. 95, č. 1, 2012, s. 45.

⁵⁶ HUSÁR, J. – CSACH, K. *Národná správa za Slovenskú republiku*. In Trust a srovnateľné inštitúty v Európe. Praha : Centrum právní komparatistiky Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 68.

⁵⁷ KOHAJDA, M. – PAPOUŠKOVÁ, Z. a kol. *Aktuální otázky finančního práva ve středoevropském prostoru*. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, o. p. s., 2013, s. 310.

ownership) cenných papierov a ich ekonomickým vlastníctvom (beneficial ownership).⁵⁸ Opatrovateľ je v tomto prípade právnym vlastníkom cenných papierov, avšak opatruje a drží ich na nominee účtoch v prospech svojho klienta. Takéhoto opatrovateľa možno označiť za fiduciárneho vlastníka cenných papierov. Fiduciárnym vlastníkom cenných papierov môže byť nielen centrálny depozitár cenných papierov, ale každý opatrovateľ, na ktorého sa prevedie vlastnícke právo k cennému papieru tak, aby opatrovateľ vlastnil daný cenný papier v prospech uložiteľa.⁵⁹

Slovenské právo cenných papierov fiduciárne vlastníctvo nepozná, pretože nerozlišuje medzi právnym a ekonomickým vlastníctvom, v praxi sa mu však podstatou fakticky (nie právne) približuje inštitút držiteľskej správy, ktorá je vedľajšou investičnou službou podľa § 6 ods. 2 písm. a) zákona č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch). Podľa § 6 ods. 8 zákona č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) je **držiteľskou správou** „správa, pri ktorej právne úkony potrebné na výkon a zachovanie práv spojených s finančným nástrojom pre majiteľa finančného nástroja voči tretím osobám vykonáva vo svojom mene a na účet klienta správca, najmä a) prijatie finančného nástroja v prospech účtu klienta, b) dodanie finančného nástroja na ťarchu účtu klienta, c) pripisovanie úrokov, dividend a iných plnení plynúcich z držania finančného nástroja na účet klienta.“ Správcom je v tomto kontexte potrebné myslieť obchodníka s cennými papiermi. Podľa § 6 ods. 9 citovaného zákona sa **držaním** finančných nástrojov klienta rozumie „výkon úschovy a správy finančných nástrojov klienta v mene obchodníka s cennými papiermi na účet klienta; držaním sa rozumie aj nakladanie s finančnými nástrojmi prijatými od klienta na zabezpečenie vykonania iných investičných služieb a investičných činností.“ Z uvedeného je zrejmé, že nejde o prevod vlastníckeho práva (na opatrovateľa/správca), ani o zabezpečovací prevod na zabezpečenie určitej pohľadávky, ale o výkon práv v prospech (na účet) klienta (vlastníka cenného papiera, resp. finančného nástroja) obchodníkom s cennými papiermi (v jeho mene).

Základným predpokladom pre výkon držiteľskej správy je držanie finančného nástroja (cenného papiera) držiteľom (opatrovníkom, správcom), čo možno podľa nášho názoru stotožniť s tradicionalistickým právnym chápaním držby (*possessio*), u ktorej sa vždy vyžadovalo faktické ovládanie veci.⁶⁰ V spojení s nominee účtami a súvisiacou anonymizáciou vlastníka cenného papiera odborná literatúra používa aj označenie „nepriama držba“.⁶¹

⁵⁸ ELEK, Š. *Nominee účty a fiduciárni správa cenných papírů*. In Právní rozhledy, roč. 10, č. 8, 2002, s. 360.

⁵⁹ Tamtiež, s. 363.

⁶⁰ BLAHO, P. *Držba v dejinách práva – rímskoprávna náuka o držbe a jej vyústenie v terajšom čase*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015, s. 21.

⁶¹ Pozri napríklad JANÁČ, V. *Anonymita akcionárov*. In Právní obzor, roč. 96, č. 6, 2013, s. 610. Pojem nepriamej držby sa tu definuje ako právny vzťah medzi majiteľom cenného papiera, prostredníkom a prípadne emitentom, kde majiteľ cenného papiera vykonáva práva k cennému papieru prostredníctvom jedného alebo viacerých prostredníkov.

Záver

V prvej časti príspevku sme považovali za dôležité predovšetkým vymedziť zmluvu o poskytnutí finančnej služby. V tejto súvislosti sme poukázali, že zmluvy o poskytnutí finančnej služby súvisia s investovaním na finančnom trhu prostredníctvom finančných inštitúcií, avšak nie všetky majú ako predmet plnenia dohodnuté popri opatrovaní zvereného majetku aj jeho zhodnocovanie. Ekonomickú kategóriu kapitálového výnosu preto nemožno považovať za základný spoločný znak týchto zmlúv. Súčasne sme zdôraznili, že verejnoprávny prístup v regulácii (v právnej úprave finančného trhu) a súkromnoprávny prístup v regulácii (najmä obchodnoprávna úprava) nie je jednotný. Formálnoprávne v názve príslušného inštitútu sa obvykle kladie dôraz na iné aspekty, ako je napríklad ekonomická funkcia (účet) alebo predmet ochrany (vklad). V terminológii práva finančného trhu možno napokon identifikovať aj nereflektovanie podstaty príslušného inštitútu (starobné sporenie verzus investovanie majetku v dôchodkových fondoch).

V ďalšej časti článku sme medzi základné (východiskové) právne inštitúty pre správu a investovanie majetku na finančnom trhu zaradili príkaznú (resp. mandátnu) zmluvu, zmluvu o pôžičke (resp. o úvere) a zmluvu o (bankovom) uložení vecí, skúmanie sme pritom doplnili o podnety z návrhu rekodifikačnej novely záväzkovej časti Občianskeho zákonníka. V súvislosti s týmito inštitútmi bolo potrebné poukázať najmä na zamieňanie ekonomicko-právnej podstaty (pôvodne rímskoprávných) inštitútov *depositum irregulare* a *mutuum*, ktoré v historickom vývoji vyplynulo z ekonomických potrieb bankárov a ustanoveného zákazu úročenia pôžičiek v stredoveku v dôsledku kresťanského učenia v kánonickom práve. V nadväznosti na to sme zamerali svoj výklad osobitne na vnímanie inštitútu úroku v rímskom a kánonickom práve.

Ako obsahovo imanentný prvok zhodnocovacích a opatrovacích zmluvných typov na finančnom trhu považujeme fiduciárny vzťah, ktorého podstata sa v historickom kontexte menila. Fiducia v tradičnom ponímaní nepredstavovala zhodnocovanie zvereného majetku, ale zabezpečenie pohľadávky. Napriek tomu jej prvky badať vo viacerých súčasných inštitútoch správy majetku, a to nielen na finančnom (najmä kapitálovom) trhu.

Literatúra

- BLAHO, P. *Držba v dejinách práva – rímskoprávna náuka o držbe a jej vyústenie v terajšom čase*. Trnava : Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2015
- ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V. – ČUNDERLÍK, E. *Inovatívne modely správy majetku v kontexte vybraných rímskoprávných inštitútov*. In *Míľniky práva v stredoeurópskom priestore 2017*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2017
- DURAČINSKÁ, J. *Povinnosť lojality člena štatutárneho orgánu verzus jeho povinnosť riadiť sa pokynmi*. In HURYCHOVÁ, K. – BORSÍK, D. (eds.) *Corporate governance* (kolektívni monografie). Praha : Wolters Kluwer, 2015
- ELEK, Š. *Nominee účty a fiduciárni správa cenných papírů*. In *Právní rozhledy*, roč. 10, č. 8, 2002
- GÁBRIŠ, T. *Rímskoprávna fiducia a anglosaský trust*. In *Právo a obchodovanie*. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008

- GLÉZL, A. *Princípy anglosaského trustu a ich uplatnenie v insolvenčnom práve – rozdiely a podobnosti kontinentálneho a anglosaského právneho systému*. In Právo a obchodovanie. Zborník príspevkov účastníkov vedeckej konferencie doktorandov. Košice : Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach, 2008
- HORBULÁK, Z. *Finančné dejiny Európy – história peňažníctva, bankovníctva a zdanenia*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2015
- HUSÁR, J. – CSACH, K. *Národná správa za Slovenskú republiku*. In Trust a srovnateľné inštitúty v Európe. Praha : Centrum právni komparatistiky Právnickej fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2011
- JANÁČ, V. *Anonymita akcionárov*. In Právny obzor, roč. 96, č. 6, 2013
- JANČO, M. *Trust, fiducia a slovenské právo (časť I)*. In Právny obzor, roč. 95, č. 1, 2012
- JANČO, M. *Trust, fiducia a slovenské právo (časť II)*. In Právny obzor, roč. 95, č. 2, 2012
- KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 1995
- KOHAJDA, M. – PAPOUŠKOVÁ, Z. a kol. *Aktuální otázky finančního práva ve středoevropském prostoru*. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, o. p. s., 2013
- NOVOTNÁ KRTOUŠOVÁ, L. *Zákaz konfliktu zájmů jako jádro fiduciární povinnosti loajality*. In Obchodně-právní revue, roč. 8, č. 6, 2016
- KULMS, R. *Institut trustu v moderním finančnictví*. In Trust a srovnateľné inštitúty v Európe. Praha : Centrum právni komparatistiky Právnickej fakulty Univerzity Karlovy v Praze, 2014
- LUBY, Š. *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2002
- MARUCHNIČ, J. *Finančné deriváty ako nástroje finančného trhu*. Dizertačná práca. Bratislava : Katedra obchodného, finančného a hospodárskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2011
- MÍČÁTEK, V. – LENHARTOVÁ, K. *Právna povaha bankových vkladov v kontexte spoločenského vývoja*. In Právny obzor, roč. 99, č. 1, 2016
- Návrh zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov a niektoré ďalšie zákony. Materiál Ministerstva spravodlivosti SR, zverejnený 15. októbra 2018. Dostupné na internete: <<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Ministerstvo/Aktuality-obcianskeho-zakonnika.aspx>>
- OAKLEY, A. J. Parker and Mellows: *The Modern Law of Trusts*. 6th Edition. London : Sweet&Maxwell, 1994
- PAZDERKA, J. *Církev a lichva*. In Časopis katolíckeho duchovenstva, roč. 1884, č. 9
- PETROV, J. *Obecná odpovědnost členů představenstva akciových společností v česko-americko-německém srovnání*. Brno : Masarykova univerzita – Mezinárodní politologický ústav, 2007
- REBRO, K. – BLAHO, P. *Rímske právo*. 3. dopl. vyd. Bratislava – Trnava : Iura Edition, 2003
- Sväté Písmo. Trnava : Dobrá kniha, 2016
- ŠPAŇÁR, J. *Latinsko-slovenský slovník/Dictionarium Latino-Slovacum*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969
- Študijná Biblia. *Biblický text, krížové odkazy, konkordancia*. Slovenský ekumenický preklad. Banská Bystrica : Slovenská biblická spoločnosť, 2016
- VLADÁR, V. *Výmáhanie kánonickoprávneho zákazu úrokov v stredoveku a ranom novoveku*. In Studia theologica, roč. 21, č. 2, 2019
- VOJČÍK, P. a kol. *Občiansky zákonník. Stručný komentár*. 3. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2010